

Muhammed B. Mes'ûd Et-Tarnabâtî,

Bülûğu Aksa'l-Merâm ve Eğitim Ahlakı,

İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019, 352 s.

Çeviren: Muhammet Şevki Aydın

ISBN: 978-975-17-4149-3

Değerlendiren: Arife Gümüş

Tam adı *Bülûğu Aksa'l-Merâm Fi Serefi'l-İlmi ve Mâ Yete'allaku Bihî Mine'l-Ahkâm* olan kitabın müellifi Ebu Abdullah Muhammed b. Mes'ûd et-Tarnabâtî el-Fâsî'dir. Kitap, Dr. Abdullah Ramdani'nin tahkiki neşrini hazırladığı, 2008 yılında Ribat'ta yapılan baskı esas alınarak Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Aydın'ın İlim ve Eğitim Ahlakı başlığı ile tercüme ettiği kitap, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığınca basılmıştır. Çevirmenin takdimi, kitabın kapsamı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Aynı zamanda yer yer modern eğitimle de karşılaştırmalar yapılmıştır.

Müellifin hayatı, çevirmen tarafından Dr. Abdullah Ramdani'nin yazdıkları esas alınarak oluşturulmuştur (çev., s. 16-18). Tarnabâtî'nin doğum tarihi bilinmezken ölüm tarihi 1214/1799'dur. Kendisi Fas'ta yetişmiş bir âlim olan Tarnabâtî, Endülüs Emevî hilafetine kadar uzanan asil bir aileye mensuptur. Mâlikî mezhebinin önemli merkezlerinden olan Fas şehrinin ilmî atmosferi, Tarnabâtî'nin dönemin pek çok önemli âliminden ders almasına imkân tanımıştır. Yaptığı ilmî yolculuklarla farklı şehirlerde önemli âlimlerle bir araya gelmiş, onların ilimlerinden faydalanmıştır. Aydın, Tarnabâtî'nin hocaları arasında Murtaşâ ez-Zebîdî gibi meşhur âlimlerin olduğunu aktarmıştır (çev., s. 17). İlmi ile ün sahibi olan Tarnabâtî; fıkıh, edebiyat ve nahiv ilimleri başta olmak üzere pek çok alanda otorite kabul edilmiştir

@ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, gumusarife@gmail.com

0000-0001-5917-4900

Gümüş, A. (2021). Bülûğu Aksa'l-Merâm ve Eğitim Ahlakı [Muhammed B. Mes'ûd Et-Tarnabâtî'nin Bülûğu Aksa'l-Merâm ve Eğitim Ahlakı kitabının değerlendirme yazısı]. İş Ahlakı Dergisi, 14 (1), ss 196-199.

Kitap Değerlendirme

© İGİAD
DOI: 10.12711/tjbe.2020.14.1.2097
İş Ahlakı Dergisi, 2021
isahlakidergisi.com

Başvuru : 27.01.2021
Revizyon : 19.02.2021
Kabul : 11.03.2021
Basım : 06.2021

ve bu alanlarda müderrislik yapmıştır. Bir eğitimci olarak Tarnabâtî'nin kitabında bahsettiği, eğitimcinin sahip olması gereken vasıflar arasında saydığı; “dinamiklik, ders vermede süreklilik, öğrencilerle iletişim, zihinlere çabuk ulaşma kudreti ve ilim öğretiminde ve neşrinde ahlâki duruşa sahip olma” vasıflarını taşıdığı aktarılmıştır (çev., s.18). Bu niteliklerinden dolayı içlerinde sultanların ve meşhur âlimlerin olduğu talebeleri olmuştur.

Müderrislikle birlikte kadılık görevi de yapan Tarnabâtî, eser ortaya koymaktan da geri durmamıştır. Tanıtımını yaptığımız *Bülûğu Aksa'l-Merâm* eğitim alanında ortaya koyduğu bir eserdir. Kitabın mukaddimesinde, bu eseri kendisine gelen yoğun talepler doğrultusunda kaleme aldığını ifade etmektedir. Mukaddime ile birlikte toplamda yedi bölümden oluşan kitap, Kur'an ve sünnet merkezde olmak üzere bu çizgide kaleme alınan eserlerden hareketle oluşturulmuştur.

Mukaddime; ilimlerin çeşitleri ve oluşturulma nedenlerini, ilimler arasındaki üstünlük iddialarını, ilimde *farz-ı ayn* ve *farz-ı kifaye*'ye dair genel değerlendirmeleri içermektedir.

Birinci bölüm ilmin şerefine ve ilim elde etmenin önemine odaklanmıştır. Akli ve nakli delillerde ilmin şeref ve önemini anlatmaya gayret eden müellif, Kur'an'ın ve sünnetin ilme ve ilim elde etmeye verdiği kıymeti göstermeye çalışmıştır. İslam düşünce geleneğinin önemli eserlerinden de referanslarla İslam'ın ilme bakışını, ilimle irtibatın insanın asli meşgalesi olması gerektiğini vurgulamıştır.

İkinci bölümde, birinci bölümde şerefli bir uğraş olarak tarif ettiği ilmin sahiplerinin niteliklerine odaklanmıştır. İslam'ın ilme verdiği değeri âlimlerin konumlandırması üzerinden somutlaştıran müellif; âlimlere derinden duyulan saygının, ilmi atmosferin bir gerekliliği olduğunu vurgulamıştır. Peygamberlerin varisi olarak kabul edilen âlimler, mirasçısı oldukları peygamberlik saygınlığının da mirasçısı olarak konumlandırılmıştır.

Müellif, ilmin tedrisinden neşrine değin bir dizi adap ilkelerini *ilim ahlâkı*, *muallim ahlâkı* ve *talebe ahlâkı* olarak bölüm bölüm tasnif etmiştir. İlmin ve ona sahip olmanın önemini onu Allah rızası için elde etmede gizli olduğuna dikkat çeken üçüncü bölümde, ilim ahlâkı üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölüm, ilim ahlâkının bir gereği olarak âlimin sahip olması gereken adap ilkelerine tahsis edilmiştir. Beşinci bölümde de ilmi talep eden talibin/öğrencinin uyması gereken adap ilkelere odaklanmıştır. Müellif son bölümde âlimlerin varlığının ilmi koruduğuna, ahir zamanda hakiki âlimlerin yerine cahil kimselerin ortaya çıkmasıyla ilmin kaldırılacağına işaret etmiştir.

İslam eğitim ilkelerini ortaya koymak üzere pek çok eser kaleme alınmıştır. İbn Sahnûn, Miskeveyh, Mâverdî, İbn Cemâa, Tûsî, Kabîsî, İbn Haldûn, Ebû Hanîfe İslam eğitimi anlamında eser ortaya koyan âlimlerdendir. Yine İmam Gazâlî de pek çok eserinde eğitim ahlâkına yer vermiştir. Bunun dışında İslam düşüncesinin temelini teşkil eden pek çok eser ve âlimin eğitim anlayışları akademik ve sivil üretimlerde işlenmiştir. Tarnabâtî'nin bu eseri incelendiğinde, bahsettiğimiz eserlerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bütünlüklü olarak İslam'ın ilme ve ilim öğrenmeye ilişkin esaslarını Kur'an ve sünnet kapsamında ortaya koyan eser, bugün modern pedagojinin ilerlemeci yetkinlik anlayışına meydan okurcasına sistemli ve pratik bir şekilde oluşturulmuştur. İlmî kapsam açısından hem içerik hem de tür olarak oldukça zengin olan eserde müellif, ayet ve hadislerin yanında kelimakibarlarla ve şairlerle de ortaya koyduğu fikirleri desteklemiştir. Bu çeşitlilik, kitabın okunması ve anlaşılmasını oldukça kolaylaştırmıştır. Çevirmenin yer yer içerikle uyumlu olacak şekilde alt başlıklar koyması da eserin takip edilebilirliğini artırmıştır.

İslam ilim geleneğinin teşekkülünde İslam'ın ilme ve ilim öğrenmeye olan teşvikinin yeri büyüktür. Nitekim Kur'an-ı Kerim ve hadislerde ilmin öğrenilmesi, öğretilmesi ve ilim ortamlarının inşa edilip desteklenmesi konusunda önemli teşvikler ve ikazlar vardır. Bir teklif olarak İslam'ın anlaşılması, benimsenmesi ve hayata geçirilmesi bilgi ile mümkün olacaktır. İnsanın yaşadığı dünyayı anlayıp imar etmesi için dinden istifade edebilmesinin yegâne yolu da bilgidir. Dolayısıyla bilgi, dinin anlaşılması ve hayata geçirilmesi için anlamlı ve önemlidir. İnsanın bu dünyadaki temel sorumluluğunu yerine getirebilmesi için bilgi kritiktir. Peygamberler vahyi bilginin anlaşılması için gönderilmişlerdir. Onlar hem bu bilginin taşıyıcıları hem uygulayıcıları hem de ilk öğreticileridir. Dolayısıyla eğitim-öğretim açısından öğretmen ve öğrenci ilişkisi, ilim tedris usulüne dair ilkelerin başlangıcı peygamberlerledir. Bu nedenle Eser, İslam'ın ilim tedris usul ve ilkelerini Kur'an ve sünnet üzerine inşa etmiştir.

İslam'da insan bilmekle görevlidir. İnsanın; Rabbini, kendini, eşyayı ve hukuku bilmesi vazifesidir. Bir şey yapmak istediğinde yapacağı o şey hakkında Allah'ın hükmünü biliyor olması elzemedir. Aynı nedenle bilenin bilgisini bilmeyenden esirgemesi kınanmıştır, yasaklanmıştır. İslam'da ilim bir üstünlük vesilesi iken onu tedris etmenin ve paylaşmanın bazı esasları da ortaya koyulmuştur. İlim ancak amel ile anlamlıdır. Dolayısıyla kişinin bildiği ile amel etmesi, bilgi ve davranış uyumuna sahip olması önemlidir. Bu nedenle âlimler sadece bilmekle değil amel etmek suretiyle de içinde yaşadıkları topluluklara örnek kişiler olmalıdır. Kişinin ilmi sadece Allah rızası için istemesi ilmin salahiyetinin tamamlayıcısıdır. İlmin sağlayaca-

ğî şeref, itibar ve rızık ancak bu şekilde helal olacaktır. Aksi hâlde amel edilmeyen, kibir getiren ilmin sonu dünyada ve ahirette hor görülme nedeni olacaktır.

Müellif; öğretmenin hitabetinin iyi olmasını, öğrencilerinin anlamasını kolaylaştırmasını tavsiye eder. Bunun için içeriği öğrencinin kapasitesine göre ayarlamalıdır. Öğrencisinin onurunu kırmamalı, dersini organize ederken öğrencisinin bilgi düzeyini gözetmeli, öğrencisine karşı şefkatli ve merhametli olmalıdır. Öğretmen müzakereye açık olmalı, müzakere ettiği kişileri hor görmemelidir. İlmî ehil kişilere verilmesi önemlidir. Öğretmen ilmi ehil kişiye vermeli, onu taşıyamayacak kişiye vermemelidir.

İslam eğitim geleneğinde ilim öğrenmek, beşikten mezara kadar devam eden bir süreçtir. Öğrenmede utanma, başka işlerle meşgul olma, kendisinden küçük kişilerden ilim almaktan imtina etme zemmedilmiştir. İlmî öğrenilebilmesi için kişinin; öğretmenine saygı duyması, öğretmenine ayrıcalık tanıması, özel muamelede bulunması, ders arkadaşlarına saygı göstermesi, derslerine devamlı olması, bilmediğini sormaktan çekinmemesi, önemli bir gerekçesi olmaksızın muhalefet etmemesi önemlidir. Öğrenci ilim alacağı hocası konusunda seçici olmalıdır. Öğretmenini ehliyetli, dindar kişilerden seçmelidir. Öğrencinin kendisi de takva sahibi olmalıdır. İbadetlerinde sürekli, hayır ve hasenatta devamlı ve kendisine yakışır bir arkadaş ortamına sahip olmalıdır. İlmî Allah rızası için istemeli ve dünyalık peşinde olmamalıdır. Müellif, öğrencinin tek bir ilimle yetinmemesi ancak tılsım gibi ilimlerden de uzak durmasını tavsiye etmektedir. Öğrencinin sağlıklı olması, ilim öğrenmesi açısından önemlidir. Bu nedenle öğrenci sağlıklı ve helal olan yiyeceklerle beslenmelidir.

İlmî tedris usullerini ve esaslarını etraflıca ortaya koyan eser; İslam eğitim geleneğinin anlaşılmasında, İslam düşüncesinin oluşumunda etkili olan kişilerin ve kurumların motivasyonlarının idrak edilmesinde önemli bir rehberdir. Eser, öğrenci-öğretmen ilişkisinden program çalışmalarına, öğretmen niteliklerinden öğrencinin sorumluluklarına değin modern pedagojinin istifade edebileceği pek çok önemli ilkeye işaret etmektedir. Bugün meslek edindirmeye indirgenmiş olan modern eğitimin ihmal ettiği insanın maddi ve manevi boyutlarıyla yetişmesi konusuna dikkat çekmesi açısından önemli bir çalışmadır. Eğitimin temel vazifelerinden biri olan ahlâkın benimsetilmesinin imkânı açısından yol göstericidir. Okuyucu, çalışmada yer verilen eserleri incelediğinde İslam eğitim geleneğine dair önemli bir literatür bilgisine erişebilecektir.